

Buizerd *Buteo buteo* en Boommarter *Martes martes* in het Noord-Kennemerlands Duin: aanvullingen en herzieningen

Jos A. Vroege

Op 13 juni 2009 werd in de duinen bij Castricum een jonge Buizerd *Buteo buteo* geringd: vermoedelijk een mannetje van ongeveer 19 dagen oud. Die jonge Buizerd was naar schatting op 25 mei uit het ei gekropen. Het ei waar het uitkwam was, gezien de broedduur van 36 dagen (Bijlsma 1998), naar schatting op 19 april gelegd. Bij de eerste nestcontrole op 2 mei lag er echter ook een pas uitgekomen jong in het nest. "Het ei waar dat uit kroop, zal op zijn laatst op 27 maart zijn gelegd. Dat is ruim drie weken eerder dan het tweede ei." Door Rob Bijlsma – aan wie wij een en ander via de mail voorlegden – werd dit als “vreemd” aangemerkt. "De grootste afstand tussen eieren die ik ooit opmerkte was 7 dagen" (Vroege 2012a). "Wat misschien zou kunnen is dat het nest halverwege de incubatie is overgenomen door een andere vrouw, iets wat ik wel bij de Havik heb waargenomen maar nooit bij Buizerd. Weet je iets over de identiteit van de vrouw?", aldus Rob. Van een partnerwisseling hadden wij echter niets gemerkt. Als die had plaatsgevonden, zo schreef ik destijds, was ons dat waarschijnlijk wel opgevallen: het vrouwtje onderscheidde zich van andere Buizerds in ons gebied door haar chocoladebruine kleur. 'Choco' was voor ons een oude bekende: behalve in 2009 wist zij ook in 2004-2008 steeds een of twee jongen groot te brengen. Dat gebeurde op het nest uit 2004. Toch werd in dit territorium om de twee jaar een nieuw nest gebouwd. Het nest uit 2006 werd de eerste jaren nooit gebruikt. Op het nest uit 2008 werden in 2009 en 2011 jonge Wespandieven groot gebracht (Vroege 2012b).

Achteraf gezien denk ik dat in dit territorium tweemaal een partnerwisseling heeft plaatsgevonden. Eind maart 2009 – dat wil zeggen: vroeg in het broedseizoen – werd in het nest van Choco door een ander vrouwtje een ei gelegd: het resultaat van de eerste partnerwisseling. Dat Choco in die tijd niet op de nestkaart werd vermeld (Vroege 2012a), was dus geen toeval. Daarna heeft Choco zich teruggeknokt. Door haar werd in de tweede helft van april nog een ei gelegd – laat in het broedseizoen. Zij heeft die eieren vervolgens uitgebroed. Het eerste ei kwam begin mei uit. Wat er met dat jong is gebeurd, is niet duidelijk. Het kan uit zichzelf dood zijn gegaan. Het kan ook door Choco dood zijn gemaakt. Op haar eigen ei is Choco na het uitkomen van dit eerste ei in ieder geval nog tenminste drie weken blijven broeden. Haar jong is begin juli uitgevlogen.

Dat Choco in 2009 met succes een jong heeft groot gebracht, was niet vanzelfsprekend. De voedselsituatie was namelijk minder goed dan in de jaren daarvoor. Na jaren van groei (2-4 succesvolle broedgevallen in 2000-2002, 6-7 in 2003-2005 en 8-9 in 2006-2008) was in 2009, met 'slechts' vijf succesvolle broedgevallen van de Buizerd, in gebied Castricum voor het eerst sprake van een terugval. Het territorium van Choco

bevindt zich in het zuiden van gebied Castricum. De andere vier succesvolle broedgevallen waren te vinden in het noorden van dit gebied, waar in het buitenduin de meeste konijnen te vinden zijn. Waarschijnlijk was Choco door de slechte voedselsituatie aan het begin van het broedseizoen in een minder goede conditie. Misschien begon ook de leeftijd haar parten te spelen. Een ander vrouwtje lijkt dat jaar in ieder geval haar kans te hebben gegrepen en de plaats van Choco in dit territorium te hebben ingenomen. Dat was echter voor korte duur: Choco knokte zich terug.

In 2010 waren er zes succesvolle broedgevallen van de Buizerd in gebied Castricum. Van een duidelijke verbetering in de voedselsituatie was dus nog geen sprake. Al die buizerdparen waren te vinden in het noorden van dit gebied. Choco was met haar partner in het territorium aanwezig, maar wist voor het eerst geen jongen groot te brengen. In 2011 liet zij het voor het eerst volledig afweten. De voedselsituatie was toen ronduit beroerd: in gebied Castricum brachten slechts drie buizerdparen met succes jongen groot, alle in het noorden van het gebied. Een ander vrouwtje nam in dit territorium de plaats van Choco over. Ook zij wist echter geen jongen groot te brengen.

In 2012 was de voedselsituatie in gebied Castricum vervolgens uitzonderlijk goed. In dit gebied brachten maar liefst 12 buizerdparen met succes jongen groot: een record. In het zuidelijk deel van gebied Castricum waren dat jaar zes buizerdparen succesvol – kenmerkend voor een goed muizenjaar. Op 8 januari was Choco plotseling weer in haar territorium aanwezig, vlakbij haar oude nest. Na een jaar afwezigheid kwam zij er echter niet meer aan te pas: haar territorium was nu definitief overgenomen door dat andere vrouwtje. Dat andere vrouwtje wist dat jaar voor het eerst met succes jongen groot te brengen. Choco hebben wij sindsdien nooit meer teruggezien.

Op 24 maart 2012 liepen wij naar het nest in het territorium van Choco dat in 2006 was gebouwd, toen vanaf dat nest een Boommarter *Martes martes* door de bomen wegvluchtte. Geheel onverwacht was dat niet: op 26 maart 2011 hadden wij niet ver daar vandaan al een Boommarter gezien en door Leo Heemskerk was in de buurt van het buizerdnest uit 2006 vervolgens een nest met twee jonge Boommarters gevonden: het eerste in de duinen ten noorden van het Noordzeekanaal¹⁰. Ook al was 2012 een uitstekend muizenjaar, wij gingen er vanuit dat de aanwezigheid van de Boommarter voor de Buizerds in dit territorium reden zou zijn om niet op het nest uit 2006 te gaan broeden. Niets bleek minder waar: door het nieuwe vrouwtje in dit territorium werden in dit nest twee eieren gelegd en daarop werden met succes twee jongen groot gebracht.

10 In 1992 en 1993 kwamen de eerste boommarterwaarnemingen binnen bij PWN – de beheerder van het Noordhollands Duinreservaat. Daarna was het jaren stil (Hamers *et al.* 2013). Op 18 maart 2006 zagen wij een Boommarter in 'De Wildernis', in het zuiden van gebied Castricum. Dat was op een buizerdnest waarop de drie jaar daarvoor met succes was gebroed en wat daarna nooit meer is gebruikt (Vroege 2012a). Vervolgens nam het aantal boommarterwaarnemingen gestaag toe. In 2009 en 2010 was vermoedelijk al sprake van reproductie van Boommarters in de duinen tussen Camperduin en Wijk aan Zee. In 2011 werd in het zuiden van gebied Castricum voor het eerst een nestboom met twee jonge Boommarters ontdekt (Heemskerk 2012).

Door Leo Heemskerk werd in de boom waarin hij in 2011 het nest met jonge Boommarters had gevonden tussen 18 februari en 6 april 2012 een aantal keer een volwassen Boommarter gezien. Op 18 februari zag hij het vrouwtje: “Ze was haar hol aan het schoonmaken. Veel stof en gruis dwarrelde het nest uit, gevolgd door de kop van de boommarter” (Hamers *et al.* 2013). Op 6 april bevond zich, behalve een Boommarter, ook een Bosuil *Strix aluco* in de nestboom – een soort waarmee wordt geconcentreerd om de nestplaatsen (Timmermans & Melchers 2014)¹¹. Beide gebruikten een andere nestopening. De Boommarter is daarna niet meer gezien. De Bosuilen hebben in deze nestboom met succes gebroed en werden tot eind juli gezien. Een Boommarter heeft nog een aantal dagen op het buizerdnest uit 2006 gebivakkeerd: Leo vond daaronder verse drollen. Vervolgens verdween de Boommarter uit zicht. Ook het plaatsen van een cameraval onder dit nest heeft geen beelden van Boommarters opgeleverd (Hamers *et al.* 2013)¹².

Wanneer heeft de Buizerd vervolgens haar eieren gelegd? Op 16 juni 2012 werden op het nest uit 2006 twee jongen geringd: vermoedelijk beide mannetjes, van ongeveer 17 en 21 dagen oud. Die jongen zijn naar schatting op 26 en 30 mei uit het ei gekropen. De eieren zijn, gezien de broedduur van 36 dagen, naar schatting op 20 en 24 april gelegd. Twee weken nadat Leo de Boommarter en de Bosuil in dezelfde nestboom zag, en ongeveer een week nadat de Boommarter het buizerdnest uit 2006 niet meer als rustplaats gebruikte, heeft het buizerdvrouwtje dus haar eerste ei gelegd. In de week na 6 april werd dit buizerdpaar waarschijnlijk een aantal maal gezien bij het nest van een ander buizerdpaar, dat in 2011 door een illegale kampeerder werd verstoord (Vroege 2012a). Als de Boommarter niet tijdig was vertrokken, zou het vrouwtje wellicht in dat nest haar eieren hebben gelegd.

In 2013 was de voedselsituatie in het hele land rampzalig: *Silent Spring*, ‘niet zozeer vanwege de vervuiling van het milieu, maar door een aanhoudende winter en schaarste van voedsel’ (Sevink 2013). In gebied Castricum brachten dat jaar slechts twee buizerdparen met succes jongen groot. Beide buizerdparen hadden hun nest in het noorden van dit gebied. Door het buizerdpaar in het voormalige territorium van Choco werd het nest uit 2006 begin april wel opgebouwd. Half april werd bij benadering van het nest fel gealarmeerd. Een week later hingen er bovendien wat donsveertjes aan

11 Op 5 april hoorde Leo Heemskerk bij deze nestboom al de ‘waving call’ van de Bosuil. Arend de Jong – die al decennialang onderzoek doet naar Bosuilen in het Noord-Kennemerlands Duin – spreekt in dit verband van de ‘acceptatieroep’. Waarschijnlijk nodigde het mannetje Bosuil het vrouwtje op dat moment uit om te paren. Een eerdere broedpoging zal in dat geval zijn mislukt.

12 Leo Heemskerk gaat er vanuit dat het vrouwtje Boommarter dat hij in 2012 in deze nestboom zag de Moer uit 2011 is geweest. Waarschijnlijk zal ze op 6 april hoogzwanger zijn geweest: jonge Boommarters worden tussen half maart en eind april geboren. Als ze op dat moment al jongen had, zal ze die hebben verplaatst. Dat is normaal gedrag voor Boommarters. De keutels onder het buizerdnest uit 2006 kunnen van dit vrouwtje zijn geweest. Het is echter ook mogelijk dat het mannetje op dit nest heeft gebivakkeerd of een dochter van dit vrouwtje uit 2011 – vrouwelijke nakomelingen worden nog relatief lang in het territorium van hun moeder geduld. Leo acht het niet waarschijnlijk dat het vrouwtje Boommarter haar jongen naar het buizerdnest uit 2006 heeft verplaatst of ze daarop heeft gebaard. Daarvoor was dit nest niet geschikt.

het nest. Bij de cameracontrole begin mei bleek het nest echter leeg te zijn. Waren er door het buizerdvrouwtje toch geen eieren gelegd of vielen die onmiddellijk ten prooi aan de Boommarter – voor wie het beperkte aantal muizen dat jaar waarschijnlijk ook een probleem vormde? De Boommarter had de nestboom waar zij in 2011 met succes twee jongen groot bracht in ieder geval heroverd op de Bosuil: in 2013 werd door Leo Heemskerk tenminste één jonge Boommarter gezien. Misschien heeft de Boommarter voor het heroveren van de nestboom ook wel geen strijd hoeven te leveren: voor de Bosuil was het eveneens een slecht muizenjaar. Bij het zoeken naar roofvogelnesten werden dat jaar bovendien veel resten van dode Bosuilen gevonden.

Het jaar daarop was, landelijk gezien, een uitzonderlijk goed muizenjaar: ‘de nestkaarten zijn volgeschreven met hosanna-kreten’ (Bijlsma 2014). In gebied Castricum was sprake van acht succesvolle broedgevallen van de Buizerd – een flink aantal, maar geen record zoals in 2012. Van die acht succesvolle broedgevallen waren er vijf te vinden in het zuiden van gebied Castricum. In het voormalige territorium van Choco werden dat jaar echter geen buizerdjongen groot gebracht. Het nest uit 2006 werd in maart al opgebouwd en in maart werd ook vanuit het nestbos gealarmeerd. Eind maart hing er bovendien een donsveertje aan het nest. Tot een succesvol broedgeval leidde dat niet: al in april werd het nest verlaten. Begin april werd in dit territorium een nieuw buizerdnest ontdekt. Dat nest bevindt zich veel verder van het boommarternest dan het buizerdnest uit 2006. Dit nieuwe nest werd in 2014 niet gebruikt. Dat bleek ook niet nodig: de nabijgelegen nestboom was weer bezet door de Bosuil. De voedselsituatie was uitstekend en de Boommarter was andermaal verdreven: waarom in april het buizerdnest werd verlaten, is wat ons betreft dan ook een raadsel.

Dank

Met dank aan Leo Heemskerk voor zijn informatie over de Boommarter in het Noord-Kennemerlands Duin, aan Arend de Jong voor zijn informatie over de Bosuil, en aan Rob Bijlsma, Henk Levering en Rienk Slings voor hun commentaar op een eerdere versie van dit artikel.

Summary

Vroege J. 2015. Buzzard *Buteo buteo* and Pine Marten *Martes martes* in the dunes between Camperduin and Wijk aan Zee: additions and revisions. *De Takkeling* 23: 145-149.

In 2009, in the nest of a Buzzard in the dunes near Castricum a second egg was laid more than three weeks after the first egg. The first egg was thought to have been laid by the first-time female in this territory. During incubation, she was replaced by the female that used to breed in this territory for the past years; the latter probably produced the second egg. The chick from the second egg was raised successfully, but its sibling disappeared in the early chick stage. In 2010, for the first time in seven years this old female – a striking chocolate-brown Buzzard - failed to raise chicks, probably related to the poor food supply. In 2011, food supply was even worse. The old

female was not recorded in her territory. Another female Buzzard took her place, but she also didn't manage to raise chicks. In 2012, food supply was excellent. The old female reappeared in her territory, but was unable to regain her place. The new female Buzzard raised two chicks, for which she used a nest that had recently been used as a roost by a Pine Marten *Martes martes*. A Tawny Owl *Strix aluco* probably dispelled this Pine Marten from the nearby nest tree. In 2013, the new female Buzzard failed to raise chicks; food supply was very poor and a Pine Marten occupied a den in the nearby tree. In 2014, food supply was very good and the nearby nest tree was occupied by a Tawny Owl and not by a Pine Marten. Despite these promising conditions, the Buzzards in this territory left their nest in April for reasons unknown.

Literatuur

- Bijlsma R.G. 1998. Handleiding veldonderzoek roofvogels (2de, herziene druk). KNNV Uitgeverij, Utrecht.
- Bijlsma R.G. 2014. Et in Arcadia ego. De Takkeling 22: 187.
- Hamers J., Heemskerk L. & van den Tempel C. 2013. Onderzoek naar verspreiding en voortplanting van boommarters in het Noordhollands duinreservaat (Rapportnummer 12-043). Landschap Noord-Holland, Heiloo.
- Heemskerk L. 2012. Reproductie van boommarters in het Noord Hollands Duinreservaat. In: Pot A., Hofmeester T.R. & van den Horn B.A. (red.), Marterpassen XVIII. Jaarbrief over 2011 van de Werkgroep Boomarter Nederland. Zoogdiervereniging VZZ, Norg.
- Sevink H. 2013. Een verlate lente. De Takkeling 21: 99-100.
- Timmermans G., & Melchers, M. 2014. Boomarter *Martes martes*. In: Hoogenboom D.M., Visbeen F., Wondergem J. & Ruitenbeek W. (red.), Atlas van de Noord-Hollandse zoogdieren. Landschap Noord-Holland/Noordhollandse Zoogdier Studiegroep (NOZOS), Heiloo/Alkmaar.
- Vroege J.A. 2012a. Buizerd *Buteo buteo* en Boomarter *Martes martes* in het Noord-Kennemerlands Duin. De Takkeling 20: 72-75.
- Vroege J.A. 2012b. De Wespindief *Pernis apivorus*, een Afrikaanse roofvogel in de duinen tussen Camperduin en Wijk aan Zee. De Takkeling 20: 209-218.

Adres: Laanacker 15, 1902 AK Castricum, j.vroege@casema.nl